

EL PERÍODE AUGUSTEU DE LA LITERATURA LLATINA

En la història de la literatura llatina el període augusteu, l'edat d'or pel que fa a la poesia, correspon al principat d'Octavi August, des del 31 aC, quan assoleix el poder absolut, fins a la seva mort, l'any 14 dC. Després d'un segle de guerres civils Octavi va donar als romans una pau duradora a canvi de perdre les llibertats republicanes.

August va emprendre un ampli programa per recuperar els valors tradicionals i regenerar moralment els romans, que considerava enfonsats en una decadència moral respecte als temps passats a causa de l'enriquiment provocat per l'expansió de l'imperi, i per recuperar el seu orgull nacional, molt malmès després de tantes lluites fratricides. En aquest objectiu va saber-se atreure els grans literats del moment. En efecte, els poetes Virgili, Horaci i Properci van pertànyer a l'anomenat cercle de Mecenas, home riquíssim i refinat, conseller de confiança i amic de l'emperador August. Mecenas va sostenir amb la seva generositat els seus protegits, els quals es van poder dedicar així a escriure sense problemes econòmics, ja que eren d'origen més aviat humil. Per aquest motiu –però sens dubte també convençuts de la missió d'August–, Virgili, Properci i Horaci van col·laborar-hi de grat, amb prou llibertat per defugir cantar directament el príncep. Menys vinculat a l'entorn de l'emperador, l'historiador Livi també hi va donar suport des de la seva Pàdua natal.

En canvi els membres del cercle de Messala Corví -Ovidi, Tibul, Sulpícia, –, que eren de classe benestant i gaudien, doncs, d'independència econòmica, se sentien menys vinculats a la política d'August. Fins i tot Ovidi va ser desterrat per August a causa de motius foscos.

La poesia llatina arriba al seu zènit. En canvi la prosa, tant l'oratòria com la historiografia, no manté, amb l'excepció de Livi, l'esplendor atès a finals de la república, sinó que comença a patir la manca de llibertat d'expressió que, en major o menor mesura, sofrirà al llarg del període imperial.

L'ÈPOCA D'AUGUST (31 aC - 14 dC)

La instauració del règim imperial

La victòria militar sobre els seus enemics i rivals en el decurs d'unes guerres acarnissades, juntament amb les immenses riqueses que havia obtingut a títol privat, van permetre a Octavi consolidar el seu poder concentrant en la seva persona els càrrecs més alts de l'Estat, de l'exèrcit, del govern provincial i de la religió (pontífex màxim):

- primer va ser cònsol durant diversos anys consecutius, després va deixar la màxima magistratura per prendre la potestat del tribonat de la plebs (*potestas tribunicia*), amb el seu poder de veto;
- va conservar el govern de les províncies (com a procònsol) on hi havia operacions militars en curs: així retenia el comandament suprem de totes les forces armades (*imperium*);
- va esdevenir *el primer dels senadors (princeps senatus)*, amb una autoritat moral per sobre dels altres. A més a més, amb els poders de censor que li van ser atribuïts controlava l'accés i la permanència al senat.

A diferència de Juli Cèsar, assassinat a causa de la seva pretesa intenció de convertir-se en rei, Octavi August va tenir l'habilitat de mantenir en aparença les formes i les institucions republicanes, però tot tergiversant-les. Així, les seves reformes van suposar de fet la instauració d'un nou règim basat en el poder unipersonal de l'emperador o príncep. En efecte, les assemblees populars van quedar buides de contingut i el senat va anar perdent prerrogatives, ja que, si bé els magistrats acabarien per passar a ser elegits pel senat en comptes dels comicis, en realitat es votaven els candidats aconsellats pel príncep.

Octavi August va posar les bases de la política imperial posterior:

- Desenvolupament d'una classe d'alts funcionaris nomenats pel príncep (prefectes i procuradors), que van anar prenent llocs clau en el govern i en l'administració provincial, tot retallant els poders tradicionals dels magistrats, així com de secretaris, sovint lliberts... D'aquesta manera es va racionalitzar l'administració i la recaptació fiscal de les províncies, limitant l'arbitrarietat dels governadors i suprimint els publicans o recaptadors, i la classe eqüestre va trobar en aquest nou funcionariat la seva pròpia carrera política, diferent de la de la classe senatorial. D'aquesta manera s'intentava aconseguir la concòrdia entre els dos ordres superiors, la classe senatorial i la classe eqüestre. En aquesta nova administració imperial el càrrec més alt corresponia als prefectes. En el futur tindrien un gran paper polític els prefectes del pretori o caps de la guàrdia pretoriana, guàrdia que constituïa un nombrós i privilegiat cos d'elit de l'exèrcit romà, establert a Roma com a guàrdia personal de l'emperador i protecció d'Itàlia, desproveïda de legions.
- Inici del culte imperial: el seu antecessor Cèsar, l'emperador i la seva família van rebre honors divins i a ser divinitzats un cop morts amb temples i sacerdots propis, amb l'objectiu de legitimar el seu poder i cohesionar els seus dominis.

- *Panem et circenses*, (*pa i jocs de circ*): per tal de guanyar-se el suport de la plebs, August i els emperadors següents distribuïen gratuïtament blat i diners i oferien jocs de circ i d'amfiteatre.

Pau civil, guerra a les fronteres

Després d'un segle de guerres civils, Octavi va aportar sobretot l'esperança en una pau duradora, i per això els romans van acceptar, en general, el nou sistema polític, malgrat que a la pràctica va suposar la fi de les llibertats republicanes. Així l'any 27 aC Cèsar Octavi va ser anomenat August (*venerable*) pel senat en agraïment als serveis a la pàtria, i va governar quaranta-cinc anys fins a la seva mort, anys que certament es van caracteritzar per l'anomenada *pax romana*, una llarga pau interna que va dur prosperitat no solament a Roma sinó a tot l'Imperi, amb el desenvolupament de la indústria i el comerç.

La pau d'August va significar la fi de les confrontacions civils però no la fi de les guerres amb els pobles fronterers. De la mateixa manera que August va establir les línies mestres del que seria el sistema imperial durant dos segles, també va deixar embastits el que haurien de ser els límits bàsics de l'Imperi. Una sèrie de campanyes militars dutes a terme al llarg de quasi tot el seu regnat van buscar l'objectiu de consolidar les conquestes ja fetes i cercar les fronteres més segures que permetessin afermar els dominis romans.

- Eliminats Cleòpatra i els seus fills, la primera annexió va ser Egipte, el més gran productor de blat del Mediterrani, no pas com una província ordinària, sinó com un domini directe del príncep, governat per un prefecte.
- Després de la mort del rei Herodes, protegit per August, Judea va passar a ser província romana.
- El principal enemic de Roma era l'Imperi part, amb el qual finalment es va arribar, per mitjans diplomàtics, a acordar la frontera al riu Eufrates.
- August consegueix sotmetre els últims reductes encara indòmits a la Gàl·lia i al nord d'Hispania (càntabres i asturs).
- Assegura els Alps per al domini romà i estén les conquestes fins al Danubi amb les noves províncies de Rètia, Nòric, Pannònia i Mèsia.
- L'intent de conquerir la Germània fins a l'Elba se salda amb un fracàs estrepitos a la batalla de Teutoburg, i els exèrcits romans es van haver de retirar de nou rere el Rin.

Art i propaganda: el poder de les imatges i de les paraules

Sobre la base ideològica del retorn als valors tradicionals (el *mos maiorum*, o *costums els avantapssats*), August va emprendre un ambiciós programa per regenerar moralment els romans i per refer el seu orgull nacional. Amb aquesta finalitat va emprendre una restauració religiosa, va promulgar lleis contra l'adulteri i a favor del matrimoni i la natalitat, i va aconseguir guanyar per a la seva causa, per mitjà del seu col·laborador Mecenas, molts dels grans literats del moment, com els poetes Virgili i Horaci o l'historiador Livi, que van contribuir lliurement a divulgar els ideals augusteus.

Un vast programa d'obres públiques i un hàbil ús propagandístic de les arts plàstiques també contribueixen a l'engrandiment de Roma i a l'exaltació de la figura del príncep. Va restaurar vells edificis i va dur a terme projectes iniciats pel seu antecessor com el fòrum de Cèsar, annex a l'antic fòrum romà, o la cúria (l'edifici del senat), i en va emprendre de nous com el fòrum d'August o el teatre de Marcel. La seva restauració religiosa va ser reforçada amb la construcció de temples, en especial els de Cèsar, Apol·lo al Palatí i Mart Venjador. Conjunts com l'Ara pacis l'altar de la pau, i les nombrosíssimes estàtues d'August i dels membres de la seva família, aixecades per tot arreu de l'Imperi, van saber combinar la tradició realista del retrat romà amb la idealització hel·lènica que corresponia al culte imperial. Sens dubte eren certes les paraules sobre Roma que repetia sovint: *L'he trobada de maons i la deixo de marbre.*

